

SURMA JA SÜNNI LAULUD

Sirp ja Vasar 2. X 1987

Kuldar Singi «Surma ja sünni laulude» esiettekannet oli möödunud aasta märtsis-aprillis. Poolteise aasta jooksul on neid esitatud mitmeid kordi, ka väljaspool Eestit. Aasta jagu on «Surma ja sünni laulud» kõlanud ka RAT «Estonias» Mai Murdmaa lühiballetis «Karje ja vaikus».

«Surma ja sünni lauludest» on kontserdisaalis kõlanud «Ratsaniku laul», «Karje», «Vaikus» ja «Lahkunud hing». Balletis on kasutatud neist kolme viimast ning «Malagueñat». Tsükli kuues laul on praegu veel ette kandmata.

Kuldar Sink kirjutas oma «Surma ja sünni laulud» spetsiaalselt Leili Tammelle, kes seni on olnud ka nende ainuesitaja nii kontserdil kui ka teatris. Võib julgelt öelda, et see on suurim õnnestumine Leili Tammeli lauljateel.

Vokaalne võimekus — muidugi! Aga tähtsam veel tundub see, et ta mõistab, mida ta laulab, veel enam, tajub, tunnetab seda täielikult. See töö tõi Leili Tammelle muusikalavastuse solisti aastapremia ning mängis olulist osa temale G. Otsa nimelise preemia määramisel.

Instrumentalistidest on kontsertettekannetes osalenud Jaan Oun ja Samuel Saulus (flöödid), Allar Kaasik (tšello) ning Heiki Mätlik (kitarr), teatris on peale Heiki Mätliku mänginud muusikud RAT «Estonia» orkestrist.

Tegelikult oli aga juba pärast esiettekannet selge, et tegemist on ühe viimaste aastate (ehk isegi kogu eesti vokaalmuusika) mõjusama teosega, mis kaugeltki mitte ei mineta oma tähtsust ega tähendust ühe hooajaga.

Kuuekümnendail aastail, üsna oma loomingu tee alguses meie nooremate heliloojate juhtgruppi tõusnud (meenutagem näiteks kantaati «Aastaajad», mitmeid põnevaid kammerteoseid jne.), jäi Kuldar Sink hiljem mõneks ajaks muusikaavalikkusest eemale. 1977. aastal valmis tal klaverisonaatide triloogia «Mäed ja inimesed», seejärel veel mõned kooriteosed, «Flöötide sümfoonia». «Surma ja sünni lauludest» kujunes aga tõeline, ülivõimas *comeback*, mida kroonis ENSV muusikalane aastapremia. Kuulajale mõjusid need laulud peaaegu ehmatusena, neis oli palju uut, eesti muusikas enneolematut. Ilmselt täitsid «Surma ja sünni laulud» mingi olulise tühimiku meie praeguses muusikapildis — raske on leida kedagi, keda see teos poleks sügavalt puudutanud.

«Surma ja sünni laulud» on loodud Federico García Lorca luulele originaalkeelele, tsükkel valmis luuletaja 50. surmaaastapäevaks. (1960. aastate algul kirjutas Kuldar Sink tsükli segakoorilaule samade luuletuste eestikeelsetele tõlgetele.)

«Surma ja sünni laulud» — just sellises ja mitte vastupidises järjekorras! Surma tähendusest Hispaanias, selle osast hispaania luules ja üldse kunstis on kirjutanud paljud. Surmas ei nähta seal mitte lõppu, vaid algust, mitte kadu, vaid pigem avanemist. Pimedusele järgneb sära, kariele vaikus, surmale sünnid... «Kõigil maadel tähendab surm lõppu. Ta tuleb ja eesriie sulgub. Hispaanias mitte. Hispaanias eesriie tõuseb...» on öelnud F. García Lorca.

Mitte ainult ainekute ja hispaaniakeelse teksti poolest ei ole Kuldar Singi laulutšükkel meie muusikas eriline (García Lorca luulet on eesti muusikas

kasutatud ka varem). Pigem on teos ainulaadne oma tundeintensivsusest, väljendusjõult, avatuselt. Tegemist pole sihiliku hispaanilikkuse taotluse või eksotikapüüga. Helilooja kõneleb ikkagi eelkõige inimesest, tema teekonnast. Ainult tema kõneviis, selle sugestiivsus, emotsionaalne laeng on ebatavaline. «Surma ja sünni laulud» on hea näide, kui rikastav võib meile olla teiste kultuuride olemusse süüvimine.

Balleti kavalehel jagab helilooja selgitusi, mis kuulaja mõttelennule hoogu annavad. Ei tahaks kõiki neid mõtteid siin korrata, üks tsitaat on aga vist küll vajalik:

«Need laulud on loodud kasutades araabia *maqam*'i (mugaami) meloodilisi eeskujusid sünteesis euroopa muusika kõikvõimalike ilmingutega, mis oma väga vanades vormides (nagu peaaegu kõik kasutusel olevad instrumendid) on välja kasvanud Hispaania mauri kultuuri õitseajast, samuti nagu F. García Lorca luulegi. On ekslik arvata, et muusikas on *flamenco* stiili järele aimatud. Kui vaadata sügavuti hispaania mustlaste *flamenco*'t ning *cante jondo*'t (sügav laul), mille

põhjal on Lorca nimetanud oma luulekogu, on muusikalise materjali sarnasus *maqam*'ide ja ragadega peaaegu ilmeisimatult.»

«Surma ja sünni laulud» on kirjutatud metsosopranile, kahele flöödile, tšellole ja kitarri. Flöödid kord jäiselt löikavad, kord karged, ebamaised, avarustes hõljuvad, tšello hetketi kirklikult ekspressiivne ja läbitungiv, kitarri jõulised sõostud ja nukrad meditatiivsed heietused — kui see muusika mõjubki hispaanialikult, siis pole tegemist helilooja tahtliku jäljendamiskatsesga, vaid sõna ja muusika orgaanilise ühtsusega. Seosed *cante jondo*'ga on neis lauludes tuntavad, aga kuidas saakski lahutada *cante jondo*'t ja Lorcat?

Muusika funktsioon vokaalteoses võib olla vägagi erinev: teksti lihtsast intoneerimisest peenimata poeetiliste elementide, sügavaima allteksti väljatoomiseni. «Surma ja sünni lauludes» võib hispaania keelt valdava kuulaja nautida García Lorca poeesia vähimate nüansside peegeldust Kuldar Singi muusikas. Kuid n.-ö. tõlge muusika keelde on nõnda veenev, teksti ebamaiselt lumav atmosfäär, meeleoluvaryundid helides kajastunud sellise kirkuse ja väljendusjõuga, et dieti ei kaota midagi ka keelevõoras kuulaja — muusika kõneleb isenda eest (kaudsed orientiirid annab soovijale kätte kavalehel olev tõlge).

«Ratsaniku laul» /*Canción de jinete*/ — kitarril kaeblikud mõtisklused; madalas registris kõledalt kõlav flööt süvendab tühjuse-, ääretusetunnet; järnsüü pöörded lasevad aimata varjatud energiat, katkematut liikumist; vokaali aeglases, madalale laskuvas algusfraasis (Córdoba, kauge ja kurb) on nii palju kurba kauguseigatsust, et see mõjub kogu laulu

emotsionaalse võtmena; märksõnad «lõputu tee», «must hobune», «tuul», «täiskuu», «surm» — sugestiivsete rütmide ja kõlavarjundite abil sünnib nägemuslik helipilt.

«Karje» /*El Grito*/ — jõuline, kirklik, valuline. Elus. Avarusetunne — inimhäälmagedes. Salapärased tämbri efektid. Karje kui küsimus.

«Vaikus» /*El Silencio*/ — vastus. Kitarril mahe, unistav meloodia, helge ja rahulik. Öhkörn, avara hingusega vokaalpartii. Leebelt vaikus katab maa, «vaikus, kuhu libisevad orud ja kajad». Flöödi kaaretaolised hullutused ei rõõvi rahu, ka need otsekui laskuksid maha, hääbumisse.

«Lahkunud hing» /*Alma ausente*/ — García Lorcal on see luuletus pühendatud hukkunud sõbra toreda Ignacia Sánchez Mejiase mälestusele. See pole leinamuusika, reekviem tavapärasest mõttes. Pigem on see hünn lahkuva edasikestmisele, leinale järgnenud kirkastumine. Emotsionaalne tõus saavutab haripunkti fraasil: «Keegi ei tunne sind. Ei keegi. Aga mina laulan sinust.» See mõte jääb kõlama.

«Malagueña» — see on Surmatants, kõrvuti kõikvõimalikud tämbrid, rütmid, meloodiakäänud. Katkematult lõputu keerlemine. «Surm käib kõrtsisisse ja välja», kõikjal ja kõiki kaasa haarates.

«Surma ja sünni lauludes» on isearalik aja-, dieti ajatunnetus — laulud on väga pikad («Malagueña» 22', «Ratsaniku laul» 17', «Lahkunud hing» 13' jne.), ometi kuulamisel seda ei taju. Tugev emotsionaalne laeng (ehk öelda — seisund?) hoiab pika lõigu vältel kuulaja enda kütkest ega lase aja tegelikult kulgemist tajuda. Ajatusemuljet süvendab ehk ka see, et rütmipilt on väga vaheldusrikas, meetrum kui niisugune valitsema ei pääse — nii tekib tunne, et muusika voolab improvisatsiooniliste puhangutena, kus vältused polegi õigesti mõõdetavad ega mahu kindlaksmääratud taktidesse. (Ka ei ole Kuldar Singil peaaegu kusagil sellist ostinaatset fooni, mis viimaste aastate eesti muusikas üsnagi levinud).

Kuldar Singi muusikas on avarusetunnet, ääretust: otsekui lendutõusvad meloodiakeerd, mis libisedes alla laskuvad, üldse on väga palju laskuvaid motive, mis iseenestest on pingevabamad, haju vamad kui tõusvad. Aga just see näiline pingetus paneb mingi seesmise salajõuga kuulama. Surm ja sünnid, elu lahutamatud vastaspoelused — igavene ja igavesti ammendamatu teema kunstis. Kuldar Singi lauludes on igavikupuudet.